

*І. О. Дегтярьова,
д. держ. упр., професор, професор кафедри публічного
управління і проектного менеджменту, ДЗВО "Університет менеджменту освіти"
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0807-961X>
В. В. Мороз,
к. держ. упр., доцент, завідувач кафедри публічного управління
і проектного менеджменту, ДЗВО "Університет менеджменту освіти"
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4306-3741>*

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.3.200

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

*I. Dehtiarova,
Doctor of Sciences in Public Administration, Professor, Professor of the Department of Public Administration
and Project Management State Institution, SHEI "University of Educational Management"
V. Moroz,
PhD in Public Administration, Associate Professor, Head of the Department of Public Administration
and Project Management, SHEI "University of Educational Management"*

FOREIGN EXPERIENCE OF PREVENTING CORRUPTION IN PUBLIC AUTHORITIES

В статті проаналізовано та узагальнено зарубіжний досвід щодо запобігання та протидії корупції в органах публічної влади. Враховуючи федеративний устрій США, визначено основні механізми в антикорупційній системі держави, а саме: організаційно-правовий (сформована та ефективна законодавча база та прозорі етичні стандарти запобігання корупції на публічній службі), інституційний (діяльність спеціальних державних агентств — Управління урядової етики, Управління підзвітності уряду, а також Міністерство юстиції, Федеральне бюро розслідувань); просвітницький (програми навчання та підвищення обізнаності з доброчесності для публічних службовців всіх рівнів); економічний (підзвітність та прозорість щодо розкриття фінансової інформації; програми боротьби із шахрайством в бюджетній сфері); безпечовий (програми захисту викривачів); контрольний (інспекторський нагляд, аудит). Перспективою імплементації американського досвіду у вітчизняну практику антикорупційну практику є створення незалежного агентства, аналогічного за функціоналом Управлінню урядової етики США, основними напрямками діяльності якого будуть: контроль за дотриманням етичних стандартів та принципів доброчесності державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування; розробка та впровадження кодексів етики для публічних службовців; здійснення контролю за процесом розкриття ними фінансової інформації; організація та проведення освітніх заходів з питань етики та доброчесності.

На підставі проведеного аналізу та узагальнення азіатської та шведської моделей запобігання та протидії корупції, авторами запропоновано удосконалити існуючі механізми: просвітницький — з метою організації заходів серед населення щодо виховання нульової толерантності в суспільстві до всіх проявів корупції; контрольний — для удосконалення систем моніторингу та контролю за проявами корупції в публічній сфері та розробки стратегії мінімізації корупційних ризиків; організаційний — забезпечення прозорості та відкритості через подальший розвиток електронного урядування та подальшу цифровізацію публічного сектору.

Потребують оновлення системи та інструментарій запобігання корупції відповідно до новітніх викликів, як от розвиток штучного інтелекту, зарубіжне втручання в діяльність публічних інституцій та бази даних. Також необхідна більш відповідальна імплементація законодавства у сфері доброчесності та модернізація системи моніторингу у сфері запобігання корупції, яка слугуватиме швидкому оновленню відповідної політики.

The article analyzes and summarizes international experience in preventing and combating corruption in public authorities. Taking into account the federal structure of the USA, the main mechanisms in the country's anti-corruption system are identified, namely: organizational and legal (formed and effective legislative framework and transparent ethical standards for preventing corruption in the civil service), institutional (activities of special

state agencies — the Office of Government Ethics, the Government Accountability Office, as well as the Ministry of Justice, the Federal Bureau of Investigation); educational (training programs and raising awareness of integrity for public servants at all levels); economic (accountability and transparency in the disclosure of financial information; programs to combat fraud in the budget sector); security (whistleblower protection programs); control (inspector supervision, audit). The prospect of implementing American experience into domestic practice of combating and preventing corruption is the creation of an independent agency, similar in functionality to the US Office of Government Ethics, the main areas of activity of which will be: monitoring compliance with ethical standards and principles of integrity of civil servants and local government officials; development and implementation of codes of ethics for public servants; monitoring the process of their disclosure of financial information; organization and conduct of educational events on ethics and integrity.

Based on the analysis and generalization of the Asian and Swedish models of preventing and combating corruption, the authors proposed to improve existing mechanisms: educational — in order to organize activities among the population to foster zero tolerance in society for all manifestations of corruption; control — to improve systems for monitoring and controlling manifestations of corruption in the public sphere and develop a strategy for minimizing corruption risks; organizational — ensuring transparency and openness through the further development of e-government and further digitalization of the public sector.

The system and tools for preventing corruption need to be updated in line with the latest challenges, such as the development of artificial intelligence, foreign interference in the activities of public institutions and databases. There is also a need for more responsible implementation of integrity legislation and a modernization of the monitoring system for preventing corruption, which will serve to quickly update the relevant policy.

Ключові слова: корупція, запобігання корупції, органи публічної влади, механізми запобігання корупції, публічне управління, антикорупційна політика, моделі протидії корупції.

Key words: corruption, corruption prevention, public authorities, corruption prevention mechanisms, public administration, anti-corruption policy, anti-corruption models.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Корупція є поширеною глобальною проблемою, яка руйнує цілісність та прозорість системи публічного управління, зменшує довіру суспільства до публічних інституцій та влади загалом. Вона проявляється в різних формах: від хабарництва і розкрадання бюджетних коштів до фаворитизму (протекціонізму), нівелюючи загальні суспільні цінності та негативно впливаючи на свідомість громадян. При зловживанні публічними службовцями своєю владою заради особистих вигід, відбувається порушення принципу верховенства права, справедливих процесів прийняття рішень, стале надання якісних публічних послуг, залучення та розподілення ресурсів тощо. Зрештою внаслідок такої корумпованої практики, спостерігаються неефективність та нерівний доступ до основних послуг, таких як охорона здоров'я, освіта та інфраструктура, втрата політичними лідерами довіри з боку електорату, який сприймає публічні інститути як антисуспільні, що не "працюють" на колективне благо. Також високий рівень корупції є бар'єром для іноземних інвестицій і перешкоджає економічному розвитку держави, ще більше зумовлюючи бідність і нерівність в суспільстві.

Вплив корупції виходить за економічні та соціальні рамки, вона призводить до руйнації демократичних інститутів, послаблення механізмів прозорості, підзвітності та сприятиме порушенню прав людини. Зрештою, корупція загрожує самому фундаменту грома-

дянського суспільства, що робить її однією з найбільш актуальних глобальних проблем сьогодення.

Тому актуальним завданням для науковців у сфері публічного управління є дослідження, критичний та системний аналіз зарубіжного досвіду запобігання корупції в органах публічної влади, визначення можливих шляхів імплементації позитивних практик в Україні.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

У сучасній науковій сфері сформовано низку концепцій щодо проблематики подолання корупції, розроблено різноманітні підходи до визначення її сутності, механізмів запобігання, політик, а також проведено дослідження міжнародного досвіду з вирішення даної науково-практичної проблеми.

Зазначена дослідницька проблема привертає значну увагу вітчизняних науковців, серед яких: Н. Ахтирська, О. Бусол, В. Василевич, В. Нестерович, О. Мельник, В. Нонік, Т. Іванова, В. Трепак тощо.

Аналіз підходів до дефініції корупції, розробки та впровадження антикорупційних стратегій (політик), а також дослідження міжнародного досвіду у цій сфері здійснено в працях науковців: О. Васильєвої, Н. Васильєвої, О. Дрозда, О. Мельник, В. Солових, С. Тульчинської, С. Серьогіної, В. Трепака тощо.

Разом з тим залишається низка ще недостатньо розкритих питань, що стосуються впровадження в Україні сучасних підходів та кращих моделей та практик з міжнародної практики щодо запобігання корупційної діяльності в органах публічної влади.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

На сьогоднішній день у багатьох державах сформовано дієві моделі протидії та запобігання корупції, які забезпечують ефективну антикорупційну та передбачають дієві інструменти в сфері протидії та запобігання корупції в органах публічної влади. Враховуючи зазначене, метою статті є узагальнення зарубіжного досвіду і тенденцій щодо запобігання корупції в органах публічної влади та визначення можливості його використання в Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Проблематика боротьби та запобігання корупції в сучасному глобалізаційному та нестабільному світі є пріоритетною як на рівні держави, так і на рівні громадянського суспільства. Особливо актуальною є ця проблема в умовах війни та необхідності повоєнного відновлення України.

За результатами проведеного Національним агентством з питань запобігання корупції (НАЗК) соціологічного опитування, в Україні найвищий рівень корупції у 2023 році спостерігався у таких десяти сферах діяльності: митниця (для суб'єктів господарювання) — 4,23; військова сфера (використання та розпорядження нерухомим майном і землями, паливно-мастильними матеріалами, питання призову, просування військовослужбовців по службі, забезпечення їх житлом — 4,16; публічні закупівлі робіт і послуг з будівництва, ремонту та утримання автодоріг — 4,15; архітектурно-будівельний контроль — 4,06; надання дозволів та видобування корисних копалин — 4,05; лісове господарство — 4,04; публічні закупівлі для потреб оборони і національної безпеки, модернізація військової техніки, торгівля зброєю — 4,04; судова система (у т.ч., виконання судових рішень) — 4,02; земельні відносини, землеустрій — 4; публічні закупівлі робіт і послуг з реалізації інших великих інфраструктурних проєктів — 3,94 [1].

Такий стан речей зумовлює необхідність звернення уваги науковців на існуючі серед держав світу основні моделі побудови механізмів боротьби та запобігання корупції.

Починаючи науковий аналіз досвіду інших держав щодо запобігання корупції та розробки ефективних моделей антикорупційної політики, слід звернути увагу на США, не дивлячись на її федеративний устрій та особливості діяльності спеціальних антикорупційних органів, адже підходи до запобігання корупції можуть бути адаптовані до умов унітарної держави. Нормативно-правова база США щодо реалізації антикорупційної політики є достатньо потужною, основним законодавчим актом є Зведення законів США, в якому визначено особливості відповідальності за вчинення державними (федеральними) службовцями корупційних злочинів, а також їх диференціація відповідно до певних класифікаційних ознак [2, с. 132].

Крім основного Закону, в США існує надійна система механізмів запобігання корупції на публічній службі, яка ґрунтується на прозорості, підзвітності та суворих етичних стандартах. Одним із ключових законів є Закон про етику в уряді (Ethics in Government Act, 1978)

[3], який зобов'язав державних службовців розкривати фінансову інформацію для забезпечення прозорості та обмеження конфлікту інтересів. Прискіпливу увагу уряд США приділяє саме доброчесним, етичним нормам діяльності державних службовців та посадових осіб органів виконавчої влади.

Так, у 1990 році був підписаний спеціальний наказ, яким модернізовано систему етичної поведінки посадових осіб органів виконавчої влади із чітким визначенням її структури, принципів, цілей. Також цей нормативно-правовий документ регламентує наявність в будь-якому структурному підрозділі, що належить до системи органів виконавчої влади, спеціально призначеної особи, в обов'язки якої входить координація, моніторинг та контроль щодо дотримання посадовими особами норм етики.

Такі агентства, як Управління урядової етики (U.S. Office of Government Ethics — OGE), встановлюють, контролюють і забезпечують дотримання етичних стандартів для державних (федеральних) службовців, пропонуючи навчання та здійснюючі моніторинг та нагляд. OGE відзначає, що прозорість є важливою складовою формування довіри громадськості до уряду, тому надає доступ до документів з етики, щоб представники громадсько го сектору мали змогу брати участь у нагляді за суб'єктами виконавчої влади та керівництвом. На веб-сайті Офісу урядової етики наведено нормативні документи та програми навчання для посадових осіб з питань етичного лідерства та формування етичної культури, аналізу і вирішення конфліктів, розкриття фінансової інформації [4], а також різні звіти [5].

Також Урядом США реалізуються різноманітні антикорупційні програми, що спрямовані на забезпечення етичної поведінки державних службовців і підтримку високого рівня громадської довіри до влади. Ці програми зосереджені на сприянні прозорості, підзвітності та етичній поведінці через механізми навчання, нагляду та примусу. Основні ініціативи включають:

1. Програми навчання та підвищення обізнаності з етики (доброчесності). Державні службовці зобов'язані брати участь у регулярних тренінгах з етики (доброчесності), щоб ознайомитися з чинним законодавством та політикою доброчесності. OGE контролює процес реалізації цих програм, фокусуючи увагу на таких питаннях, як конфлікт інтересів, етика подарунків і обмеження щодо користування та розповсюдження службової інформації після звільнення.

2. Вимоги щодо розкриття фінансової інформації. Державні службовці, особливо ті, що займають керівні посади, повинні подавати фінансові звіти (декларації) відповідно до Закону про етику в уряді [3]. Таке розкриття інформації визначає потенційний конфлікт інтересів і гарантує, що посадові особи діють на благо суспільства.

3. Програми захисту викривачів. Закон про захист викривачів захищає від переслідування осіб, які повідомляють про недоброчесну поведінку чи корупційні прояви. Легітимні механізми мотивують громадян та посадових осіб викривати незаконну, неетичну та недоброчесну поведінку, гарантуючи державою

їх захист та недопущення негативних наслідків в майбутньому.

4. Генеральний інспекторський нагляд. Незалежні генеральні інспектори (IGs) призначаються у федеральних агентствах для розслідування та звітування про корупцію, шахрайство, зловживання службовим становищем. Проведені ними аудити та розслідування мають вирішальне значення в організації підзвітності та забезпечення прозорості даного механізму запобігання корупції [6].

5. Програми боротьби з шахрайством. Такі програми, як Закон про неправдиві заяви (False Claims Act), дозволяють уряду притягувати до відповідальності фізичних або юридичних осіб за шахрайство з коштами державного (місцевого) бюджетів. Він містить положення про те, що викривачі можуть повідомляти про шахрайство та отримувати фінансову винагороду за обґрунтовані заяви [7].

6. Ініціативи щодо прозорості та публічного доступу. Такі закони, як Закон про свободу інформації (FOIA), уможливають громадський контроль за діями уряду, перешкоджаючи корупції шляхом посилення відповідальності та забезпечення прозорості [8].

Отже, зазначені програми спрямовані на формування культури доброчесності, забезпечуючи дотримання державними службовцями найвищих етичних стандартів.

Міністерство юстиції США (U.S. Department of Justice) відіграє ключову роль у розслідуванні корупційних зловживань та судовому переслідуванні корупціонерів, періодично співпрацюючи з Федеральним бюро розслідувань (Federal Bureau of Investigation) для ефективного та результативного розслідування ймовірних неправомірних дій державних службовців та інших посадових осіб.

Прозорість процесів публічних закупівель також підтримуються достатньо жорсткою системою стримувань і противаг з метою зменшення ризиків шахрайства та запобігання незаконністю щодо проведення тендерів. Основним органом нагляду є Управління підзвітності уряду (GAO), яке здійснює аудит та перегляд федеральних програм, щоб забезпечити відповідність антикорупційному законодавству, підзвітність громадському сектору, ефективне використання ресурсів, спираючись на основні цінності GAO: цінності місії (підзвітність, чесність, надійність) і цінності людей (цінують, поважають, ставляться справедливо) [9].

У контексті дослідження інституційно-правових механізмів протидії корупції в публічному секторі США, слід відзначити перспективність імплементації окремих аспектів американської практики в Україні. Зокрема, створення незалежного агентства, аналогічного за функціоналом Управлінню урядової етики США (OGE), могло б стати дієвим інструментом контролю за дотриманням етичних стандартів та принципів доброчесності серед державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування. До компетенції такої інституції входило б розроблення та запровадження кодексів етики для публічних службовців, здійснення контролю за процесом розкриття фінансової інформації, а також організація та проведення освітніх заходів з питань етики та доброчесності.

Ключовими факторами успішної діяльності такого агентства є забезпечення його незалежного статусу, достатнє фінансування та сформована законодавча база.

Наявність такої інституції сприятиме посиленню існуючої інституційної системи запобігання та виявлення корупції, в якій функціонують, наприклад, Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), основним завданням якого є попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних та інших кримінальних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових [10]. А також, діяльності Національного агентства з питань державної служби (НАДС), однією з функцій якого є реалізація освітньої складової в розрізі програм підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб органів місцевого самоврядування, пов'язаних із етичними нормами та доброчесністю як підґрунтям запобігання корупції (наприклад, курси: Етика публічної служби як засіб запобігання корупції (<https://pdp.nacs.gov.ua/courses/etyka-publichnoi-sluzhby-yak-zasib-zapobihannia-koruptsii>), Запобігання корупції та забезпечення доброчесності (<https://pdp.nacs.gov.ua/courses/zapobihannia-koruptsii-ta-zabezpechennia-dobrochesnosti-163>)).

У контексті дослідження зарубіжного досвіду протидії корупції, особливу увагу привертають практики й інших держав, які досягли помітних результатів у цій сфері — Данія, Фінляндія, Норвегія, Велика Британія, Ізраїль, Ісландія, Китай, Нідерланди, Німеччина, Сінгапур та Швеція. Незважаючи на певні відмінності в організації антикорупційних механізмів кожної з цих держав, можна констатувати наявність спільних рис, зокрема: активна протидія корупційним проявам на державному рівні; формування комплексної законодавчої бази; активна участь громадських організацій у процесі запобігання та протидії корупції; пріоритетність превентивних заходів.

У науковій літературі представлено різні моделі протидії корупції. Найбільш поширеним є поділ на дві основні моделі: азіатську, прикладом якої є успішний досвід Сінгапуру, та європейську, що базується на принципах, реалізованих у Швеції. Ці моделі відрізняються своїми філософськими засадами, інструментами та пріоритетами в антикорупційній діяльності. Зважаючи на комплексний характер заходів, що охоплюють правові, інституційні та соціальні аспекти, ці моделі часто ідентифікують як антикорупційні стратегії [11].

Азіатська (сінгапурська) модель протидії корупції характеризується прагненням до оперативного досягнення вимірюваних результатів. Її стратегічна мета полягає не в повній ліквідації корупційних проявів, а в досягненні певного, прийнятого для урядових структур та суспільства, рівня корупції. Внаслідок цього, стратегія вважається вертикальною, що відображає ієрархічний характер системи контролю та управління. Дана модель знайшла свою реалізацію, зокрема, в Сінгапурі, Японії, Республіці Корея та Китайській Народній Республіці. За умови наявності певних національних особливостей у кожній з цих держав, загальними рисами є застосування жорстких інструментів юридичної відпо-

відальності та посилений контроль за суб'єктами, що вчиняють корупційні правопорушення, особливо вищі посадові особи.

Очевидно, що найбільш показовим прикладом зазначеної моделі є Сінгапур, досягнення якого щодо протидії та запобігання корупції визнані найбільш ефективними серед держав, що дотримуються зазначеної моделі. Основу сінгапурської вертикальної антикорупційної моделі становлять наступні елементи /інструменти антикорупційної політики:

- інституційні: створення і функціонування ефективного спеціального органу протидії корупції — Бюро з розслідування корупції, яке має функціональну та політичну незалежність;

- нормативно-правові: оптимізація процедур прийняття державно-управлінських рішень та елімінація неоднозначних або суперечливих норм у законодавчій базі; скасування усіх форм імунітету, що надаються депутатам, посадовим особам вищого ешелону влади, суддям та іншим категоріям осіб; реалізація принципу рівності перед законом у справах про корупцію, що передбачає відповідальність для обох сторін;

- економічні: оптимізація регуляторного впливу державу шляхом усунення /спрощення адміністративних процедур (дозволів, ліцензій) з метою сприяння економічному зростанню; забезпечення належної матеріальної винагороди публічних службовців як превентивного заходу проти корупційних проявів;

- захисні: реалізація системи захисту викривачів, які повідомляють про випадки корупції;

- контрольні: проведення періодичного аудиту доходів і витрат публічних службовців та членів їхніх сімей у встановленому законодавством порядку;

- організаційні: удосконалена кадрова політика в державному секторі шляхом підвищення вимог до професійної компетентності кандидатів на посади державної служби;

- цифрові: запровадження електронного урядування та цифрових технологій в публічне управління;

- освітні: реалізація превентивних заходів, таких як освітні програми та етичні кодекси для державних службовців; виховання культури нетерпимості до корупції, що підтримується суспільством та урядом [12].

У Китайській Народній Республіці функціонує комплексна система протидії корупції, ключовим інституційним елементом якої є Національне бюро із запобігання корупції — спеціалізований орган, уповноважений боротися з корупційними проявами. Нормативно-правова база у цій сфері характеризується високим рівнем жорсткості, передбачаючи суворі санкції, включаючи вищу міру покарання за вчинення корупційних дій. Окрім індивідуальної відповідальності, законодавством передбачено застосування механізмів конфіскації майна, що поширюється на родичів осіб, визнаних винними у корупційних злочинах, а також звільнення з місця роботи та публічне покаяття.

До ефективних інструментів антикорупційної політики, що застосовуються в Китаї, слід віднести:

- комунікативні: забезпечення комунікації з громадянами та юридичними особами з метою подолання бюрократичних бар'єрів;

- контрольні: забезпечення транспарентності внутрішнього відомчого контролю в різних сферах суспільного життя;

- організаційні: запровадження практики ротації кадрового складу публічних службовців з метою попередження консолідації корумпованих зв'язків;

- економічні: регламентація підприємницької діяльності дітей та близьких родичів посадових осіб шляхом встановлення заборони на ведення бізнесу в галузях, що знаходяться під безпосереднім керівництвом зазначених осіб тощо [13].

Наступна, європейська (шведська) антикорупційна модель протидії корупції, базується на застосуванні горизонтальної стратегії, пріоритетом якої є поступова та систематична антикорупційна діяльність, що ґрунтується на системі стимулів для попередження корупції. Характерними рисами даної моделі є: активізація громадського контролю з метою виявлення та запобігання корупційним проявам; дерегуляція економічної діяльності шляхом мінімізації адміністративних бар'єрів; забезпечення максимальної транспарентності у сфері публічного управління; системне впровадження етичних стандартів, що регламентують поведінку державних службовців.

Зазначена концепція є поширеною в більшості держав Європи, проте найповніше втілення вона знайшла у скандинавських державах, зокрема у Швеції, Данії, Фінляндії та Нідерландах, де її реалізація базується на принципах належного врядування (Good Governance). Спільними для цих держав елементами моделі є:

- провідна роль громадськості: партисипація громадян у прийнятті управлінських рішень; оперативне реагування на потреби суспільства та підзвітність публічних структур перед громадськістю;

- прозорість: забезпечення прозорості доходів, рішень та дій органів публічної влади; гарантування відкритого доступу до внутрішньої документації публічних організацій;

- доброчесність суспільства: культивування системи високих етичних цінностей як серед публічних службовців, так і в суспільстві; створення в суспільстві атмосфери абсолютної нетерпимості до корупційних проявів;

- етичні норми: встановлення високих етичних стандартів для публічних службовців;

- справедлива судова система: формування незалежної та ефективної системи правосуддя [14].

Як приклад ефективної реалізації європейської антикорупційної моделі варто відзначити Нідерланди, антикорупційна політика яких передбачає такі процедурні та превентивні інструменти:

- прозорість та звітність: забезпечення звітності та публічного розголосу щодо фактів виявлення корупційних діянь та їхніх наслідків; оприлюднення Міністром внутрішніх справ щорічної доповіді парламенту щодо виявлених випадків корупції та вжитих заходів з їхнього попередження та протидії;

- відповідальність та покарання: застосування обов'язкових санкцій та покарань за вчинення корупційних правопорушень; встановлення заборони на здійснення професійної діяльності в державних органах для осіб, які скоїли корупційні злочини, та позбавлення їх усіх соціальних гарантій, що надаються державним службов-

цям; формування системи прав та обов'язків посадових осіб з чітким визначенням міри відповідальності за порушення норм службової етики та вчинення корупційних правопорушень;

— контроль: розробка та впровадження системи моніторингу потенційних джерел корупційних ризиків в органах публічної влади і громадських організаціях та посилення контролю за діяльністю співробітників зазначених інституцій [15].

Отже, аналіз існуючих практик протидії корупції дозволяє ідентифікувати дві основні організаційно-правові та інституційні моделі: азіатську та європейську. Незважаючи на диференціацію стратегічних підходів щодо їх реалізації, основоположні принципи їхньої інституціоналізації в умовах демократизації суспільства є спільними. Зокрема:

— забезпечення транспарентності та публічної підзвітності органів публічної влади шляхом гарантування вільного доступу інститутів громадянського суспільства до формування та реалізації публічно-управлінських рішень;

— забезпечення ефективної реалізації прав приватної власності та їх захист;

— невідворотність юридичної відповідальності за вчинення корупційних правопорушень незалежно від персонального статусу та займаної посади;

— здійснення державного та громадського контролю за діяльністю суб'єктів публічного сектору;

— запровадження системи заходів, спрямованих на виховання у громадян неприйняття корупції в усіх її формах;

— підтримка розвиненої системи етичних та доброчесних цінностей у публічних службовців.

Попри певні успіхи окремих держав у запобіганні корупції, згідно з даними ОЕСР [16], загальними тенденціями для усіх держав є такі, як наявність неефективних систем моніторингу (усі держави не збирають і не оприлюднюють достатньо даних для підтримки впровадження своїх принципів доброчесності); недостатнє практичне впровадження заходів доброчесності, попри те, що законодавством вони чітко визначені; застарілі механізми забезпечення доброчесності у контексті швидкого розвитку штучного інтелекту, іноземного втручання та інших новітніх чинників.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Аналіз існуючих в зарубіжній практиці моделей та інструментів реалізації антикорупційної політики дозволяє зробити такі висновки:

— американський досвід запобігання та протидії корупції свідчить, що дієвим інституційним механізмом, що може бути імплементований у вітчизняну антикорупційну систему є створення незалежного агентства, аналогічного за функціоналом з Управлінням урядової етики США (OGE), основними напрямками діяльності якого будуть: контроль за дотриманням етичних стандартів та принципів доброчесності державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, інших публічних осіб; розробка та системне впровадження кодексів етики для публічних службовців; здійснення контролю

за процесом розкриття ними публічної фінансової інформації; організація та проведення освітніх заходів з питань етики та доброчесності тощо;

— із азіатської та шведської моделей протидії корупції доцільним було б імплементувати у вітчизняну практику такі механізми, як просвітницький (системна організація просвітницьких заходів серед населення з метою виховання нульової толерантності в суспільстві до всіх проявів корупції); контрольний (удосконалення систем моніторингу та контролю за проявами корупції в публічній сфері та розробку публічного механізму мінімізації корупційних ризиків); механізм забезпечення більшої прозорості та відкритості публічного сектору через подальший розвиток електронного урядування та його цифровізацію.

Щодо рекомендацій на основі загальних тенденцій у сфері запобігання корупції, то увагу слід приділити: оновленню систем і механізмів запобігання корупції відповідно до новітніх викликів, як от розвиток штучного інтелекту, зарубіжне втручання в діяльність публічних інституцій та бази даних, кібератаки тощо; практиці більш відповідального впровадження законодавчо визначених вимог щодо доброчесності; модернізації систем моніторингу у сфері запобігання корупції із залученням громадськості, проте в рамках централізованого механізму збору та аналізу даних.

Напрямами подальших досліджень є розроблення комплексного механізму запобігання корупції в органах публічної влади з врахуванням вітчизняного досвіду та кращих зарубіжних практик.

Література:

1. Експерти оцінили рівень корупції та роботу антикорупційних органів в Україні: результати дослідження. Національне агентство з питань запобігання корупції. 02.07.2024. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/eksperty-otsinyly-riven-koruptsii-ta-robotu-antikoruptsiynyh-organiv-v-ukraini-rezultaty-doslidzhennya/> (дата звернення: 21.12.2024).

2. Державна антикорупційна політика і запобігання та протидія корупції на публічній службі в органах державної влади і органах місцевого самоврядування: монографія / автор. кол.: В.В. Василевич, Т.Е. Василевська, В.Ф. Нестерович та ін.; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.Л. Федоренка. К.: Ліра-К, НАДУ, 2016. 524 с.

3. S.555 — Ethics in Government Act of 1978. Congress.gov. URL: <https://www.congress.gov/bill/95th-congress/senate-bill/555> (дата звернення: 26.11.2024).

4. Managing Effective Ethics Programs. U.S. Office of Government Ethics. URL: https://www.oge.gov/web/OGES.nsf/accessdocs_summary-reports (дата звернення: 01.12.2024).

5. Oversight Summary Reports. U.S. Office of Government Ethics. URL: https://www.oge.gov/web/OGES.nsf/accessdocs_summary-reports (дата звернення: 01.12.2024).

6. Inspectors General: Independence Principles and Considerations for Reform. US. Government Accountability. URL: <https://www.gao.gov/products/gao-20-639r> (дата звернення: 02.12.2024).

7. False Claims Act. Legal Information Institute. URL: https://www.law.cornell.edu/wex/false_claims_-

act#:~:text=Federal%20statute%20that%20sets%20criminal,in%20a%20qui%20tam%20proceeding (дата звернення: 09.12.2024).

8. The Freedom of Information Act. Office of Information Policy. U.S. Department of Justice. URL: <https://www.justice.gov/oip/freedom-information-act-5-usc-552> (дата звернення: 12.12.2024).

9. What GAO Does. U.S. Government Accountability Office. URL: <https://www.gao.gov/about/what-gao-does> (дата звернення: 13.12.2024).

10. Завдання, цінності та принципи діяльності. Офіційний сайт НАБУ. URL: <https://nabu.gov.ua/about-the-bureau/zasadi-roboti/zmist-ta-pryncypy-diyalnosti/> (дата звернення: 18.12.2024).

11. Трепак В.М. Міжнародний досвід запровадження системи заходів антикорупційної спрямованості. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2015. № 2 (10). С. 233—246.

12. Нонік В.В. Сінгапурська антикорупційна історія: досвід для України. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2017. № 10. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1509> (дата звернення: 09.11.2024).

13. Дрозд О.Ю. Запобігання корупції: досвід Китаю. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.): у 2 ч. / [редкол.: В.В. Чернєй, С.Д. Гусарєв, С.С. Чернявський та ін.]. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2019. Ч. 1. С. 72—73.

14. ANTICORRUPTION REGULATION. Sweden. Consulting editors James G Tillen, Leah Moushey Miller & Chevalier Chartered. URL: <https://nordialaw.com/wp-content/uploads/2022/02/2022-Anti-Corruption-Regulation-Sweden.pdf> (дата звернення: 04.01.2025).

15. Мельник О.Г. Міжнародний досвід запобігання та протидії корупції як вектор формування національної антикорупційної політики в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. №2. С. 32—35. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-2/5>

16. Anti-Corruption and Integrity Outlook 2024. OECD Publishing, Paris, 2024. DOI: <https://doi.org/10.1787/968587cd-en>

References:

1. National Agency on Corruption Prevention (2024), "Experts assessed the level of corruption and the work of anti-corruption bodies in Ukraine: research results", available at: <https://nazk.gov.ua/uk/eksperty-otsynlyriven-koruptsii-ta-robotu-antikoruptsiynyh-organiv-v-ukraini-rezultaty-doslidzhennya/> (Accessed 21 December 2024).

2. Vasylevych, V.V., Vasylevs'ka, T.E. and Nesterovych V.F. (2016), Derzhavna antykoruptsiyna polityka i zapobihannya ta protydiia koruptsii na publichnij sluzhbi v orhanakh derzhavnoi vlady i orhanakh mistsevoho samovriaduvannya [State anti-corruption policy and prevention and counteraction to corruption in public service in state authorities and local self-government bodies], Lira-K, NADU, Kyiv, Ukraine.

3. Congress.gov (1978), The Law of USA "S.555 — Ethics in Government Act of 1978", available at: <https://www.congress.gov/bill/95th-congress/senate-bill/555> (Accessed 01 November 2024).

4. U.S. Office of Government Ethics (2024), "Managing Effective Ethics Programs", available at: https://www.oge.gov/web/OGE.nsf/accessdocs_summary-reports (Accessed 01 December 2024).

5. U.S. Office of Government Ethics (2024), "Oversight Summary Reports", available at: https://www.oge.gov/web/OGE.nsf/accessdocs_summary-reports (Accessed 01 December 2024).

6. US. Government Accountability (2024), "Inspectors General: Independence Principles and Considerations for Reform", available at: <https://www.gao.gov/products/gao-20-639r> (Accessed 02 December 2024).

7. Legal Information Institute (2024), "False Claims Act", available at: https://www.law.cornell.edu/wex/false_claims_act#:~:text=Federal%20statute%20that%20sets%20criminal,in%20a%20qui%20tam%20proceeding (Accessed 09 December 2024).

8. Office of Information Policy. U.S. Department of Justice (2024), "The Freedom of Information Act", available at: <https://www.justice.gov/oip/freedom-information-act-5-usc-552> (Accessed 12 December 2024).

9. U.S. Government Accountability Office (2024), "What GAO Does", available at: <https://www.gao.gov/about/what-gao-does> (Accessed 13 December 2024).

10. National Anti-Corruption Bureau of Ukraine (2024), "Objectives, values and principles of activity", available at: <https://nabu.gov.ua/about-the-bureau/zasadi-roboti/zmist-ta-pryncypy-diyalnosti/> (Accessed 18 December 2024).

11. Trepak, V.M. (2015), "International experience in implementing a system of anti-corruption measures", Law Journal of the National Academy of Internal Affairs, vol. 2 (10), pp. 233—246.

12. Nonik, V.V. (2017), "Singapore's anti-corruption story: experience for Ukraine", Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok, [Online], vol. 10. available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1509> (Accessed 09 November 2024).

13. Drozd, O.Yu. (2019), "Preventing corruption: China's experience", Realizatsiia derzhavnoi antykoruptsiynoi polityky v mizhnarodnomu vymiri: materialy IV Mizhnar. nauk.-prakt. konf. [Implementation of state anti-corruption policy in the international dimension: materials of the IV International Scientific-Practical Conference], Natsional'na akademiia vnutishnikh sprav, Kyiv, Ukraine, vol. 1, pp. 72—73.

14. Tillen, J. G. Moushey, L. (2022), "ANTICORRUPTION REGULATION. Sweden", Consulting editors Miller & Chevalier Chartered, available at: <https://nordialaw.com/wp-content/uploads/2022/02/2022-Anti-Corruption-Regulation-Sweden.pdf> (Accessed 04 January 2024).

15. Mel'nyk, O.H. (2021), "International experience in preventing and combating corruption as a vector for forming a national anti-corruption policy in Ukraine", Yurydychnyj naukovyj elektronnyj zhurnal, [Online], vol. 2, pp. 32—35. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-2/5>

16. OECD (2024), Anti-Corruption and Integrity Outlook 2024, OECD Publishing, Paris. DOI: <https://doi.org/10.1787/968587cd-en>

Стаття надійшла до редакції 20.01.2025 р.